

VALGdirektoratet

Veileder for gjennomføring av valg

Fysisk sikring av lokaler og teknisk utstyr
ved valg

Versjon 1.1
14. januar 2019

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
2	Prinsipper for fysisk sikring av lokaler og IKT-utstyr	3
2.1	Soneinndeling av fysiske områder	4
2.1.1	Åpent område	4
2.1.2	Kontrollert område	4
2.1.3	Begrenset område	5
2.1.4	Prinsippskisse fysisk sikring av lokaler	6
2.2	Fysisk sikring av leveransekjeden.....	6
2.2.1	Prinsippskisse for fysisk sikring av leveransekjeden	6
3	Praktisk sikring av lokaler og IKT-materiell i valggjennomføringen	7
3.1	Lokaler for oppbevaring av IKT-utstyr før valget / sikring av IKT-utstyr før valget.....	7
3.2	Lokaler for installasjon og oppsett av IKT-utstyr til maskinell telling	8
3.3	Lokaler for test av IKT-utstyr til maskinell telling	8
3.4	Lokaler for opptelling under valggjennomføringen.....	9
3.5	Lokaler for stemmegivning under valggjennomføringen	9

1 Innledning

Målet med veilederen er å gi konkrete råd til valgansvarlige i kommuner og fylkeskommuner slik at de kan få på plass gode tiltak og etablere rutiner knyttet til:

- Sikring av IKT-utstyr som skal brukes mot EVA Admin
- Sikring av lokaler og IKT-utstyr for maskinell telling av stemmesedler (EVA Skanning)
- Sikkerhetstiltak for oppbevaring av IKT-utstyr som skal benyttes, samt
- Sikring av sentrale opptellingslokaler der telling av stemmesedler skal foregå.

Gode sikringstiltak kjennetegnes ved at de er hensiktsmessige og praktisk utformet slik at tiltakene blir enkle å følge og oppleves som relevante. Videre må det legges vekt på å oppnå forståelse av tiltakene og at der er gevinster ved å følge veiledningen i sikringstiltak. Det er derfor av stor betydning at valgansvarlig i kommune og fylkeskommune er seg dette bevisst når sikringstiltak og prosedyrer etableres.

Veilederen er utarbeidet av Valgdirektoratet og basert på NSM sine publiserte sikkerhetsveiledere.

Veilederen er en av i flere sikkerhetsveiledere fra Valgdirektoratet i forbindelse med gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsvalget 2019.

Det bør utarbeides en sjekklister for sikringstiltak som kan brukes for å kontrollere at tiltak i denne veilederen innføres.

Ved bruk av tredjepartsleverandører til støtte for EVA Skanning gjelder vilkårene i rammeavtalen.

2 Prinsipper for fysisk sikring av lokaler og IKT-utstyr

Alle kommuner og fylkeskommuner som ønsker å benytte seg av Valgdirektoratets EVA løsning (EVA Admin og EVA Skanning) ved valg bør tilrettelegge for fysisk sikring av IKT-utstyr og lokaler som skal benyttes til dette formål. Lokalene som benyttes bør inndeles i områder og bli definert som henholdsvis åpent, kontrollert eller begrenset.

Under følger en nærmere forklaring av hvilke prinsipper som ligger til grunn for de ulike områdene.

2.1 Soneinndeling av fysiske områder

2.1.1 Åpent område

Et åpent område defineres som et område som er åpent tilgjengelig for allmennheten. I åpent område er det ikke behov for særskilt vakthold eller overvåking. Åpent område er ikke begrenset utover generelt overoppsyn og åpningstider. Utenom åpningstid skal området være avlåst. Dette vil eksempelvis være fellesarealer og servicesenter i kommunen og fylkeskommune.

Åpent område er begrenset med:

- Avlåsing utenom åpningstid

2.1.2 Kontrollert område

Et kontrollert område defineres som et område som kun er tilgjengelig for akkreditert personell. Alle med tjenstlig behov og en rolle tilknyttet opptellingen av valgmateriell skal ha tilgang til dette området.

Personell som krever tilgang skal være akkreditert med tydelig adgangsbevis. Valgorganisasjonen i kommunen har ansvar for å påse at personell og besøkende som ønsker tilgang til et kontrollert området i forbindelse med valggjennomføringen får riktig og tydelig akkrediteringsbevis som viser:

- hvem man er,
- hvilken rolle og/ eller tilknytning man har til valget, og
- hvilke(t) område(r) vedkommende har tilgang til.

Tilgang til området skal registreres med informasjon om hvem og når vedkommende har hatt tilgang til materiell som oppbevares i området. Dette gjelder gjennom hele valggjennomføringen. I kontrollert område er det ikke behov for særskilt vakthold eller overvåking utover inn- og utregistrering av besøkende/ personell.

Kontrollert område er begrenset med:

- *Avlåsing*
 - o *Avlåsing kan erstattes med vakthold*
- *Inn- og utregistrering av ansatte og besøkende*
 - o *Inn- og utregistrering kan erstattes med forhåndsautorisasjon, og vakthold med identitetskontroll opp mot autorisasjonsliste*
- *Innbrudds- og brannalarm*

Personell som har et tjenstlig behov for tilgang til dette området under valggjennomføringen er:

- *Ansatte i kommunen*
- *Valgfunksjonærer*

2.1.3 Begrenset område

Et begrenset område defineres som et område som kun er tilgjengelig for personell med *særskilt* tjenstlige behov, for eksempel valgansvarlig eller IT-ansvarlig. Personellet skal være særskilt akkreditert til dette området. Tilgang til området skal registreres med informasjon om hvem og når vedkommende har hatt tilgang til materiell som oppbevares i området. Dette gjelder gjennom hele valggjennomføringen.

I et begrenset område vil man eksempelvis oppbevare IKT-utstyr (pcer og skannere) som skal benyttes til maskinell opptelling. Under valggjennomføringen skal tilgang til dette området være kontrollert av personell foran inngangen som kontrollerer at personer som skal inn er riktig akkreditert. Det er den sentrale valgorganisasjonen som er ansvarlig for utlevering av akkreditering til medarbeidere som skal ha tilgang.

Begrenset område er begrenset med:

- *Avlåsing for uautorisert personell*
 - o *Avlåsing kan erstattes med vakthold*
- *Inn- og utregistrering av autorisert personell*
 - o *Inn- og utregistrering kan erstattes med forhåndsautorisasjon, og vakthold med identitetskontroll opp mot autorisasjonsliste*
- *Innbrudds- og brannalarm*

Personell som har et særskilt tjenstlig behov for tilgang til dette området under valggjennomføringen er:

- *Valgansvarlig i kommunen*
- *IT-ansvarlig under valggjennomføringen*
- *Valgfunksjonær med akkreditering og tildelt rolle i valggjennomføringen*

Kommuner og fylkeskommuner som benytter seg av en «skanningleverandør» anskaffet via Valgdirektoratets rammeavtale kan også gi personell fra leverandør tilgang til begrenset området.

2.1.4 Prinsippskisse fysisk sikring av lokaler

En hensiktsmessig soneinndeling og kontroll med sonene bidrar til å redusere trusler ved å:

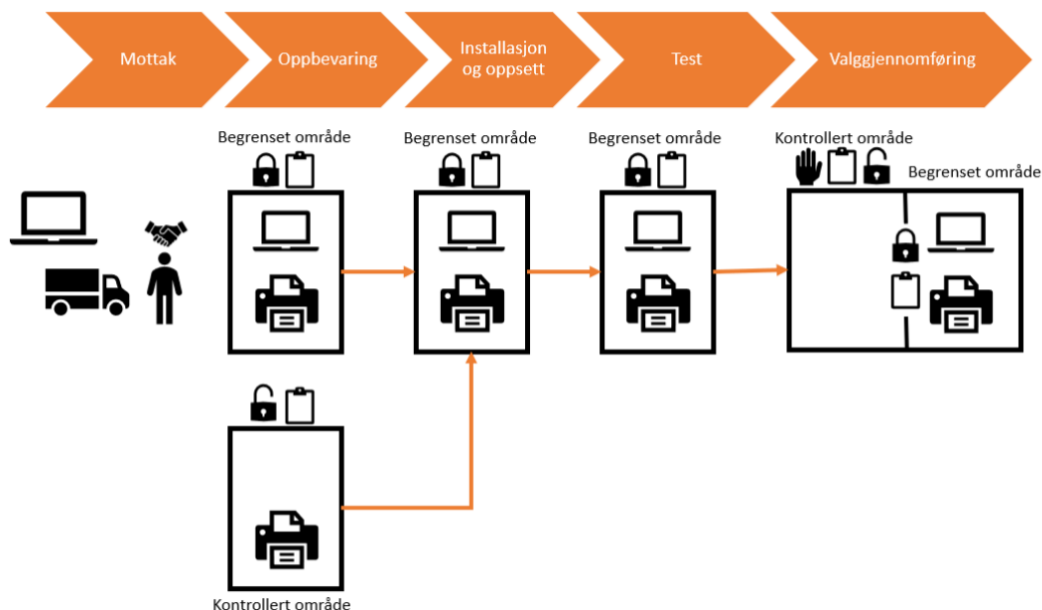
- Redusere antall personer med tilgang til lokaler og IKT-materiell
- Føre kontroll med personer med tilgang til lokalene
- Bevisstgjøre personell og øke sikkerhetsfokus

2.2 Fysisk sikring av leveransekjeden

Sikkerhetsarbeidet begynner allerede når materiell mottas og pågår til valggjennomføringen er ferdig. Det overordnede prinsippet for sikkerhetsregimet er til enhver tid å ha kontroll på verdi- eller leveransekjeden og således minimere risikoen for kompromittering i noe ledd av verdi- eller leveransekjeden.

2.2.1 Prinsippskisse for fysisk sikring av leveransekjeden

Skissen illustrerer leveransekjeden og soneinndeling i leveransekjeden:

Leveransekjeden har primært to kritiske hovedelementer:

- Tilgangskontroll for lokaler der materiell oppbevares
- Flytting eller overgang fra et ledd i leveransekjeden til et annet.

Det presiseres at overgangen fra en gitt sone til en sone med et høyere nivå forutsetter at personell som er gitt tilgang til den høyeste sonen utfører flyttingen. For eksempel vil verdikjeden ikke lenger kunne sies å være kontrollert dersom en pall med PCer blir stående i kommunens servicesenter eller varemottak over tid og således eksponeres for personell som ikke skal ha tilgang til IKT-utstyret (PCene).

3 Praktisk sikring av lokaler og IKT-materiell i valggjennomføringen

Anbefalingene i denne veilederen skiller mellom fysisk sikring av lokaler som skal benyttes til oppbevaring av IKT-utstyr i forkant av valget, lokaler til installasjon og oppsett, lokaler for test, og lokalene under selve valggjennomføringen.

Maskinvare i denne sammenhengen omfatter:

- PCer der EVA-applikasjonene skal brukes
- Bypass smartkortlesere som skal brukes av EVA-applikasjonene
- Strekkodeskannere som skal brukes av EVA-applikasjonene
- Dokumentskannere som skal brukes av EVA Skanning

3.1 Lokaler for oppbevaring av IKT-utstyr før valget / sikring av IKT-utstyr før valget

TYPE	Begrenset område
HVORFOR	<p>For å begrense hvem som har tilgang til maskinvaren i forkant av valget, og på den måten begrense muligheter for kompromittering.</p> <p>Kommuner og fylkeskommuner som benytter ordinære skannere fra for eksempel dokumentcenter i kommunen til valggjennomføringen, må påse at disse til enhver tid har vært oppbevart innenfor et kontrollert område.</p>
HVORDAN	<p>IKT-utstyr til bruk i valggjennomføringen oppbevares i begrenset område fra materiellet ankommer kommunen eller fylkeskommunen, til valget er gjennomført og godkjent. Kun autorisert personell med særskilt tjenstlig behov skal ha tilgang, for eksempel valgansvarlig i kommunen og fylkeskommunen og IKT-ansvarlig i valggjennomføringen.</p>

For eksempel kan et rom låses med hengelås, med protokoll på papir for inn- og utregistrering.

3.2 Lokaler for installasjon og oppsett av IKT-utstyr til maskinell telling

TYPE	<i>Begrenset område</i>
HVORFOR	For å begrense hvem som har tilgang til maskinvaren i når utstyret skal settes opp og programvare installeres, for på den måten begrense mulighetene for kompromittering.
HVORDAN	<p>IKT-utstyr til bruk i valggjennomføringen oppbevares i begrenset område fra materiellet ankommer kommunen eller fylkeskommunen, til valget er gjennomført og godkjent. Kun autorisert personell med særskilt tjenstlig behov skal ha tilgang, for eksempel valgansvarlig i kommunen og fylkeskommunen og IKT-ansvarlig i valggjennomføringen.</p> <p>Lokaler for installasjon og oppsett av IKT-utstyr kan være de samme som lokaler for test av IKT-utstyr.</p>

3.3 Lokaler for test av IKT-utstyr til maskinell telling

TYPE	<i>Begrenset område</i>
HVORFOR	For å begrense hvem som har tilgang til maskinvaren for på den måten begrense mulighetene for kompromittering.
HVORDAN	<p>IKT-utstyr til bruk i valggjennomføringen oppbevares i begrenset område fra materiellet ankommer kommunen eller fylkeskommunen, til valget er gjennomført og godkjent. Kun autorisert personell med tjenstlig behov skal ha tilgang, for eksempel valgansvarlig i kommunen og fylkeskommunen, IKT-ansvarlig i valggjennomføringen og autorisert personell som skal bistå med testing.</p> <p>Lokaler for test av IKT-utstyr kan være de samme som lokaler for opptelling under valggjennomføringen.</p>

3.4 Lokaler for opptelling under valggjennomføringen

TYPE	<i>Kontrollert område med en begrenset sone for opptelling</i>
HVORFOR	<p>Opptelling av stemmesedler skal være åpent tilgjengelig for publikum. Samtidig er det viktig at tilgang til IKT-utstyr begrenses for på den måten begrense mulighetene for kompromittering.</p> <p>Av den grunn må man dele inn i to soner:</p> <ul style="list-style-type: none">- En bevoktet kontrollert sone for publikum – for å tilfredsstillere kravet om allmenn tilgjengelighet- En begrenset sone for IKT-materiell – <i>tydelig adskilt</i> fra publikum for å sikre IKT-materiellets integritet og ivareta tilgangsbegrensning til IKT-materiell
HVORDAN	<p>Publikum og besøkende som ønsker å overvære opptellingen skal akkrediteres med tilgang til kontrollert område. Det begrensede området skal være en avgrenset sone.</p> <p>IKT-materiell som skal benyttes til opptellingen skal plasseres og oppbevares trygt innenfor begrenset område. Kun autorisert personell skal ha tilgang til området. Området kan for eksempel avgrenses med sperrebånd. Vakhold besørgeres av eget personell eller av funksjonærer med tilgang til begrenset område.</p>

3.5 Lokaler for stemmegivning under valggjennomføringen

TYPE	<i>Begrenset sone og åpent område for publikum/ besøkende</i>
HVORFOR	<p>Mottak av forhånds- og valgtingsstemmesedler skal foregå i åpent område, <i>registrering</i> av stemmegivninger i manntallet skal foregå i begrenset område.</p> <p>Av den grunn må man dele inn i to soner:</p> <ul style="list-style-type: none">- Et åpent område for publikum med stemmeavlukker- En begrenset sone for IKT-materiell – <i>tydelig adskilt</i> fra publikum for å sikre IKT-materiellets integritet og ivareta tilgangsbegrensning til IKT-materiell
HVORDAN	<p>I praksis betyr dette at stemmegivere aldri skal ha tilgang til PCer der stemmegivning registreres.</p>

En naturlig inndeling vil være bordet eller skranken som skiller valgfunksjonær og stemmegiver. Stemmegiver skal ha tilgang til urnen, men ikke tilgang til valgfunksjonærens PC.

I tillegg sier valghåndboken at det alltid skal være to valgfunksjonærer til stede ved stemmemottak. Dette anses som vakthold.